

עיונים והערות לקראת חג הפסח תשפ"ה

מאת מורינו הרב חיים דוב הלוי קעללער זצ"ל

הפסח לדורות ולא בפסח מצרים.

ויש להוכיח כן ממה שכתוב שם: וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם וגו', וכתב שם האור החיים וז"ל: ותמצא כי צוה ה' ב' מקראי קודש ביום הראשון וביום השביעי, יום ראשון לצד הנס יום ט"ו, ויום שביעי לצד נס גמר הגאולה של קריעת ים סוף וכו', עכ"ל – והלא לא נעשה עדיין נס של קריעת ים סוף כשהיו במצרים ושם נצטוו בדיני הפסח וחמץ ומצה – אלא ע"כ שדין זה של מקרא קודש ביום השביעי מלבד יום הראשון הוא דין שנתחדש לחג הפסח של דורות על שם הנס של קריעת ים סוף, ולא לפסח מצרים.

וא"כ יש לבאר שמה שכתוב שם בפס' יט הנ"ל "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם" לא היה צווי אלא לפסח דורות ולא בפסח מצרים, ועדיין יש לומר כדברי הר"ן הנ"ל שהלאווין של כל יראה ובל ימצא לא נהגו בפסח מצרים, וא"כ יכולים היו לשהות את עיסתם ולהחמיצו לצורך מחר, לולא שלא יכלו להתמהמה ויצאו במהירות.

ואולם הרמב"ן בפירושו עה"ת פ' בא שם נקט שבאמת נאסרו בני"א באיסור כל ימצא חמץ בפסח מצרים, ומשום הכי פירש את הפסוק באופן אחר. וז"ל שם: וטעם ויאפו את הבצק, שאפו אותו מצות מפני המצה שנצטוו שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמץ ונכרתה, ואמר כי גורשו ממצרים, לומר שאפו אותו בדרך בעבור כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה לאפות אותו בעיר ולשאת אותו אפוי מצות, ועל כן נשאו אותו בצק ומשארותם צורות בשמלותם על שכמם, ומהרו ואפו אותו טרם יחמץ בדרך או בסכות, כשבאו שם לשעה קלה כדברי רבותינו (מכילתא כאן), עכ"ל.

* * * * *

הערה למעשה בענין חול המועד

המשנה ברורה בהל' חול המועד (ס' תק"ל ס"ק ב') הביא דברי הירושלמי (ע' מועד קטן פ"ב הל' ג') דא"ר אבא בר ממל אלו היה מי שיתמנה עמי

ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים ענת מצות כי לא חמץ כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם (שמות יב, לט).

הנה הר"ן פ' ערבי פסחים (דף כה עמ' ב' מדפי הרי"ף) כתב: ולא יכלו להתמהמה, שאילו יכלו להתמהמה היו מחמיצין אותו, דפסח מצרים לא נהג אלא לילה ויום כדאי' בפסח שני (פסחים צו, ב) ולמחר היו מותרין במלאכה ובחמץ, ולפיכך אילו יכלו להתמהמה החמיצו עיסותיהם לצורך מחר שלא הוזהרו בכל יראה, אלא מתוך שלא היה להם פנאי אפאוהו מצה, וזכר לאותה גאולה נצטוו באכילת מצה, עכ"ל.

ובזה שכתב הר"ן שלא הוזהרו בכל יראה בפסח מצרים, ע' בתוס' יום טוב שהסביר דקרא דלא יראה בפרשת ויהיה כי יביאך ה' אל ארץ כתיב (פ' בא יג, ז), עכ"ד, פ"א א"כ אין איסור כל יראה נוהג אלא משבאו בני"א לארץ ישראל, אבל בארץ מצרים לא.

וע' בצל"ח פסחים שם שתמה על הר"ן שהלא בפרשה של פסח מצרים כתיב (שם יב, יט) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמץ ונכרתה וגו', הרי שהוזהרו באיסור שהיית חמץ דלא ימצא אף בבתיים ורשויות שלהם שבמצרים (והוא אותו איסור של לא יראה דלהלן בפרשה הנ"ל). ואע"פ ששם כתיב שבעת ימים שאור לא ימצא וגו' ואילו איסור חמץ של פסח מצרים לא נהג אלא ליום אחד, הא הרי גם באכילת חמץ כתיב שבעת ימים ואפ"ה לא היה נוהג רק יום אחד, ה"נ לא יראה נהג יום אחד, ע"ש בצל"ח שהקשה עוד על הר"ן ונשאר בקושיא על דבריו.

ונראה לדחות קושיית הצל"ח, שי"ל שאע"פ שתחלת הפרשה שם מיירי בפסח מצרים, וכמו שכתוב (פס' ג) בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבת וגו', אך באמצע הפרשה שם (פס' יד) כתוב: והיה היום הזה לכם לזכרון וחגתם אתו חג לה' לדרתיכם חקת עולם תחגגו, ומשמעות "חג לה' לדורותיכם" היא שמכאן ואילך מיירי קרא בחג

(א) ע' בתוס' יו"ט פסחים שם שדקדק בלשון זה, ע"ש.

עיונים והערות לקראת חג הפסח תשפ"ה

וקרקסיות בחוה"מ. עוד זאת רח"ל, שהרבה מזה יש בו התערבות עם הגוים ודרכיהם, והלא זה עצמו היה הגורם לשעבוד ועינוי של מצרים, שכשנטו ישראל לדרכי שרצים והתחילו ליכנס לטראיות וקרקסיות של מצריים³ אז הפך לבם לשנוא עמו וגו', ובודאי אין בכל אלו קיום של "מועדים לשמחה". אבל המתכנסים יחד לעסוק בתורה זהו עיקר תכליתו של חוה"מ וכלשון הירושלמי הנ"ל "כדי שיהא אוכלין ושותין ושמחין ועוסקין בתורה". (מתוך נאום שנאם מו"ר זצ"ל בליקווד לפני אלף נערים שנתכנסו לאירגון לימוד התורה בחוה"מ)

התירתי שיהיו עושים מלאכה בחוה"מ [והיינו מקח וממכר וכה"ג דבר שאינו מלאכה גמורה], כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגעין בתורה, ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין, ע"כ, ע"ש (והביאו ג"כ בביאור הלכה הל' ערב תשעה באב [ס' תקנ"ג סע' ב' ד"ה ולכן] ע"ש דברי המאמר מרדכי בגודל גנות המבטלים תורה בערב ת"ב).

ולדאבוננו מצוי הוא גם בזמננו אצל חלק מעמנו שביום חוה"מ הם "אוכלין ושותין ופוחזין", ואף בעתונים חרדיים יש להם קונטרס מיוחד מלא הודעות של ערבי שירה ו"קארנעוועל'ס"

(ב) א.ה. בס' פרקי תורה פ' שמות (א, ז) ציין שכ"ה במדרש תנחומא (באבער סי' ו'), וכבר האריך ביסוד זה הבית הלוי פ' שמות.